

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philological Sciences. Vol. 2 (105)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філологічні науки. Вип. 2 (105)

ISSN (Print): 2663-7642
ISSN (Online): 2707-4463

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ

УДК 81'373:78(477)"19/20"

DOI 10.35433/philology.2 (105).2025.77-88

МУЗИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ ХХ–ХХІ СТ.: ПІДХОДИ ДО РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

С. З. Булик-Верхола*

У статті досліджено особливості репрезентації музичної термінології в українських лексикографічних джерелах ХХ–ХХІ ст. Визначено принципи укладання дефініцій, способи подання перекладних відповідників, з'ясовано тенденції кодифікації й стандартизації термінів у різних типах словників: тлумачних, енциклопедичних, перекладних, галузевих. Акцентовано на значенні музичної термінології як складника національної терміносистеми, що відображає професійну й культурно-естетичну сфери мови. Лексикографічне опрацювання музичних термінів розглянуто як чинник кодифікації професійного знання, розвитку музичної освіти та популяризації української музичної культури.

Проаналізовано основні вектори розвитку музичної лексикографії: упорядкування термінології в 1920–1930-х рр. ("золоте десятиріччя"), радянський етап, діяльність діаспори, багатовекторний розвиток у незалежній Україні. Окремо підкреслено роль енциклопедичних і довідкових видань, перекладних словників, а також електронних ресурсів, що забезпечують доступність і мобільність термінологічної інформації. Виявлено провідні підходи до репрезентації музичної термінології у словниках: нормативно-уніфікаційний (спрямований на кодифікацію й унормування термінів), ідеологізований та адаптивний (характерний для радянської доби), культуроохоронний (у працях діаспори), системно-довідковий (у незалежній Україні), перекладно-комунікативний, енциклопедично-інтеграційний та інноваційний (сучасний етап).

Зроблено висновки, що розвиток української музичної лексикографії є нерівномірним і залежним від суспільно-політичних умов, проте загалом демонструє поступ від первинної систематизації до розгалуженого багатожанрового простору. Музична лексикографія постає не лише як фіксація спеціальної лексики, а й як маркер культурної ідентичності та засіб інтеграції українського музикознавства у світовий науковий і культурний простір.

Ключові слова: музична термінологія, терміносистема, лексикографія, українські словники, ХХ–ХХІ століття, стандартизація.

* кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
(Національний університет "Львівська політехніка")
sofiia.z.bulyk-verkhola@lpnu.ua
ORCID ID: 0000-0002-4593-3571

MUSICAL TERMINOLOGY IN UKRAINIAN LEXICOGRAPHIC SOURCES OF THE 20TH–21ST CENTURIES: APPROACHES TO REPRESENTATION

Bulyk-Verkhola S. Z.

The article examines the peculiarities of representing musical terminology in Ukrainian lexicographic sources of the 20th–21st centuries. The principles of definition formation, methods of presenting translation equivalents, and the main trends in codification and standardization of terms in different types of dictionaries (explanatory, encyclopedic, bilingual, and specialized) are identified. Special attention is paid to the significance of musical terminology as a component of the national terminological system, reflecting both professional and cultural-aesthetic spheres of the language. The lexicographic processing of musical terms is considered as a factor of codifying professional knowledge, developing music education, and promoting Ukrainian musical culture.

The article analyzes the main vectors of the development of musical lexicography: the systematization of terminology in the 1920–1930s ("golden decade"), the Soviet stage, the activities of the diaspora, and the multi-vector development in independent Ukraine. Particular emphasis is placed on the role of encyclopedic and reference works, bilingual dictionaries, as well as electronic resources that ensure accessibility and mobility of terminological information. The study identifies the leading approaches to representing musical terminology in dictionaries: normative-unificatory (aimed at codification and standardization of terms), ideologized and adaptive (typical of the Soviet period), culture-preserving (in diaspora works), system-reference (in independent Ukraine), translation-communicative, encyclopedic-integrative, and innovative (contemporary stage).

It is concluded that the development of Ukrainian musical lexicography has been uneven and largely dependent on socio-political conditions; however, overall it demonstrates progress from initial systematization to a diverse multi-genre space. Musical lexicography appears not only as the fixation of specialized vocabulary but also as a marker of cultural identity and a means of integrating Ukrainian musicology into the global scientific and cultural space.

Keywords: musical terminology, terminological system, lexicography, Ukrainian dictionaries, 20th–21st centuries, standardization.

Постановка наукової проблеми.

Музична термінологія – важливий складник національної терміносистеми, що репрезентує фахову та культурно-естетичну сфери мови. Лексикографічне опрацювання музичних термінів відіграє провідну роль у кодифікації професійного знання, формуванні музичної освіти, популяризації української музичної культури. Дослідження музичної терміносистеми в лексикографічному контексті дає змогу простежити трансформації фахового дискурсу, мовну норму та стандартизаційні підходи. У сучасних умовах особливої актуальності набуває аналіз того, як музичні терміни представлені у словниках різних типів – тлумачних, енциклопедичних, перекладних та галузевих. Недостатньо вивченими є принципи укладання дефініцій, подання варіантів і перекладних відповідників, фіксація неологізмів та іншомовних запозичень, зумовлених цифровізацією й глобалізаційними

процесами. Це зумовлює потребу комплексного огляду та критичного аналізу підходів до репрезентації музичної термінології в українських лексикографічних джерелах ХХ–ХХІ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська музична термінологія була предметом студій багатьох дослідників: О. Горбача, З. Булика, О. Павлової, М. Шекери, В. Ярмака, О. Степанової, Н. Пишної, І. Кульчицького, Л. Морошану. Комплексний синхронно-діахронний аналіз формування й розвитку української музичної терміносистеми здійснено в дисертаційному дослідженні С. Булик-Верхоли.

Проблематика лексикографічного опрацювання музичної термінології вивчена фрагментарно. У монографії "Українське словникарство: історія, теорія, практика" окреслено загальні засади лексикографії та описано окремі словникові практики [4], однак спеціальні студії, присвячені саме підходам до репрезентації музичної

термінології в українських словниках, їхній структурно-семантичний організації, поданню перекладних відповідників, поки що відсутні. Недостатньо також досліджено зіставлення лексикографічних джерел ХХ–ХХІ ст. (галузевих, універсальних, енциклопедичних, тлумачних, перекладних; друкованих і електронних), їхній вплив на унормування термінів, усталення дефініцій і фіксацію неологізмів, зумовлених цифровізацією музичної сфери.

Мета дослідження – проаналізувати особливості репрезентації музичної термінології в українських лексикографічних джерелах ХХ–ХХІ ст., виявити принципи укладання дефініцій, способи подання перекладних відповідників і варіантів, з'ясувати тенденції кодифікації та стандартизації термінів у різних типах словників (тлумачних, енциклопедичних, перекладних, галузевих), а також окреслити проблеми та перспективи подальшого розвитку музичної термінографії.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Українська музична термінологія ХХ–ХХІ ст. розвивається в кількох напрямках – від уніфікації й стандартизації до відкритості до глобальних впливів, з одночасним прагненням до збереження національної специфіки.

Виділяємо чотири вектори розвитку української музичної лексикографії:

I. Упорядкування музичної термінології в період "золотого десятиріччя" (1923–1933) [2: 88]. У цей період з'явився проєкт "Словника музичної термінології" (Київ-Харків, 1930) [32], укладений науковцями Музичної секції Інституту української наукової мови (М. Грінченко, А. Бабій, М. Лисенко, Д. Ревуцький, А. Ревуцький та ін.) для витворення музичної термінології на національній основі. Проєкт охоплював широку сферу понять із теорії та історії

музики, педагогіки, церковного співу, пропонував численні відповідники до запозичень і новотвори, відображаючи прагнення унормувати музичну термінологію та продемонструвати її питому основу. Перша частина словника має два розділи: російсько-український і чужомовно-український; друга частина – українсько-російський показник. У першій частині словника наведено велику кількість українських синонімів із зазначенням джерел або позначкою *N* (новотвір Музичної секції). У кінці видання подано показник прізвищ композиторів, правопис яких викликає сумніви, наприклад Бетховен, Beethoven – Бетговен, Бетовен. 1933 року ІУНМ ліквідували, провідних учених репресували, а проєкт словника вилучили з музичних установ. Аж 2008 року здійснено його репринтне відтворення [31].

У Галичині аналогічну роль відіграв "Музичний словник" З. Лиська (Стрий, 1933) [19], укладений на основі напрацювань музично-теоретичної комісії (В. Барвінський, Ф. Колесса, С. Людкевич та ін.). У праці пояснено іншомовні терміни, зіставлено їх з українськими відповідниками, зафіксовано значний пласт питомої лексики, що сприяло унормуванню музичного лексикону. Попри обмежене поширення (лише в Галичині), ця лексикографічна праця стала важливим етапом розвитку української музичної термінографії. Словник перевидано репринтним способом 1994 року [20].

Ці словники започаткували наукову систематизацію української музичної лексики, уперше фіксуючи її в лексикографічній формі. Обидва видання сприяли унормуванню української музичної лексики відповідно до національних традицій. Цей етап ознаменований спробами самостійного національного термінотворення та відокремлення української термінологічної системи від російської.

II. Лексикографічне опрацювання музичної термінології в радянський

період. Лексикографія музичного мистецтва в СРСР була тісно пов'язана з державною ідеологією. Прикладами є словники С. Павлюченка "Музиканту-любителю" (Київ, 1965) [28] та Ю. Юцевича "Словник музичних термінів" (Київ, 1971) [36]. Хоча ці видання мали чималий обсяг термінів (1000–2000 одиниць), автори все-таки орієнтувалися на російські джерела, уникали вживання слова "український" та маркували терміни як російські (*гудок* [36: 27], *гуслі* [36: 27], *жалійка* [28: 537], *набат* [36: 68], *ріжок* [28: 120]). Проте, попри зазначені недоліки, словники відіграли важливу роль у збереженні й популяризації музичної термінології, оскільки забезпечували базову термінологію для освітньої та культурної діяльності.

III. *Енциклопедичні видання в діаспорі.* Особливу роль у збереженні національної музичної культури відіграла діаспора, зокрема праця О. Залеського "Мала українська музична енциклопедія" (Мюнхен, 1971) [21], яка зберігала інформацію про діячів української музики, замовчуваних в УРСР. Важливим джерелом вивчення музичної термінології стала також "Енциклопедія українознавства" В. Кубійовича (1955–1984) [7], яка унаочнила широкий спектр знань про українське музичне мистецтво в глобальному контексті. Ці лексикографічні праці зберегли автентичність української музичної лексики в еміграційному середовищі.

IV. *Незалежна Україна: багатовекторний розвиток.* У період незалежності спостерігаємо активний розвиток усіх типів музичної лексикографії – тлумачної, довідкової, перекладної та енциклопедичної. З'явилося понад 30 словників, що фіксують і описують з різних аспектів українську музичну лексику.

Тлумачні та довідкові словники музичних термінів стали важливим інструментом систематизації та пояснення спеціальної лексики, забезпечуючи її доступність для широкого кола користувачів – від

музикознавців і викладачів до студентів й аматорів.

Словники В. Откидача: "Естрада. Рок-музика. Джаз" (Суми, 1993) [8] та "Музична естрада" (Харків, 2004) [24] – спроба подати українськомовну інформацію про терміни популярної музики. У першому виданні автор дотримується української транслітерації (*андеграунд*, *гард-рок*, *геві-метал*, *гіт*), у другому демонструє наближення до російської норми (*андеграунд*, *хард-рок*, *хеві-метал*, *хіт*).

"Словник термінів і слів українського церковного співу" В. Іванова (Миколаїв, 1998) [10] – перша праця, що систематизує й пояснює понад 1300 музичних назв з історії, теорії і практики українського церковного мистецтва Х–ХХ ст.

"Короткий тлумачний українсько-російський музичний словник" І. Леня (Запоріжжя, 2001) [18] містить близько 300 поширених музичних термінів із відповідниками в українській та російській мовах, наголосами, етимологічними довідками та зрозумілими тлумаченнями.

Оновлене видання словника-довідника Ю. Юцевича "Музика" (Тернопіль, 2003) [35] охоплює близько 2500 термінів із нотними прикладами, малюнками та додатком іншомовних термінів і скорочень. Порівняно з версією 1971 р., словник має розширений реєстр гасел, точніші визначення й багатший ілюстративний матеріал.

"Термінологічний словник-довідник з історії західноєвропейської музики" Г. Дідич (Кіровоград, 2005) [5] пояснює понад 800 термінів, які охоплюють жанри, напрями, стилі та інші поняття, пов'язані з історією західноєвропейської музики від найдавніших часів.

А. Плішка уклав "Словник церковних музичних термінів" (Чернівці, 2007) [33], що узагальнює багатовікову традицію українського церковного мистецтва. Довідник адресовано священникам, хормейстерам, півчим, науковцям і

студентам, адже доступно пояснено значення вузькогалузових термінів.

Н. Очеретовська, Н. Цицалюк і Х. Черемський видали "Український словник музичних термінів" (Харків, 2008) [26], покликаний сприяти формуванню цілісної української музичної традиції. У словнику пояснено значну кількість нових термінів, які систематизовано за міжнародними стандартами.

"Тлумачний словник джазу" В. Колесникова (Донецьк, 2010) [11] охоплює понад 430 термінів і подає систематизовану інформацію про джаз як світове культурне явище. Видання орієнтоване на студентів і виконавців, адже містить не лише тлумачення понять, а й нотні приклади та кольорові ілюстрації.

"Музичний словник-довідник" В. Мішеченко (Глухів, 2010) [25] охоплює терміни з теорії та історії музики, інструментознавства, хорознавства й виконавства. Перша частина – словник термінів, друга – короткі відомості про життя й творчість композиторів.

"Словник-довідник з інструментознавства" В. Лебедева (Вінниця, 2010) [17] стисло інформує про історичні й сучасні назви музичних інструментів, їх походження та поширення в Україні й світі. У словнику також описано жанри інструментальної музики, основи музичної акустики та класифікацію інструментів. Кожна стаття має поклики на наукові джерела, а додатки ілюструють еволюцію музичних інструментів.

"Словник музичних термінів" В. Тимківа та О. Подрочної (Київ, 2017) [30] систематизує основні поняття, пов'язані з музикою, хореографією та концертною діяльністю. Видання, супроводжене ілюстраціями, схемами й таблицями, містить наголоси у словникових статтях і вказує походження запозичень.

Е. Куцин є автором "Короткого вокально-хорового термінологічного словника" (Мукачеве, 2018) [14], що подає 255 термінів, які висвітлюють

жанри й форми вокально-хорового мистецтва, будову та функції голосового апарату, види вокальної техніки, а також основні поняття музичної теорії та стилів.

"Музика. Словник-довідник школяра" В. Островського (Тернопіль, 2018) [23] призначений для учнів, студентів та викладачів музичних і загальноосвітніх закладів. У доступній формі словник пояснює понад 600 термінів із теорії музики, акустики, вокалу, хорознавства, інструментознавства та фольклору, фіксує відомості про жанри, стилі й музичні форми.

Перекладні музичні словники подають відповідники музичних термінів кількома мовами, пояснюють їхнє значення та етимологію, а також містять додаткові відомості щодо вживання, що полегшує міжмовну комунікацію, навчання та професійну підготовку музикантів.

"Російсько-український словник музичних термінів" В. Іванова (Київ, 1994) [9] налічує понад 2000 одиниць російської мови та українські відповідники із музичної педагогіки, теорії та практики вокально-хорового й інструментально-оркестрового мистецтва, музичної історії, фольклору, музикознавства, акустики та церковної музики.

"Російсько-український музичний лексикон" В. Дряпкі та Ю. Соколовського (Кіровоград, 1997) [6] пропонує переклади російських музичних термінів українською мовою, охоплюючи широкий спектр понять з теорії, історії та практики музики.

"Словник іноземних музичних термінів" під редакцією Ж. Хабаль (Хмельницький, 2003) [29] містить переклади термінів із теорії та історії музики, музичного виконавства, музикознавства та акустики, а також агогічні терміни, назви емоційних станів, жанрів, манер виконання, виконавських колективів і музичних інструментів. У словнику охоплено класичну, естрадну музику та джаз. Статті розташовано за алфавітом із урахуванням написання та

транскрипції термінів п'ятьма мовами – англійською, французькою, німецькою, італійською та латинською; загалом подано найуживаніші терміни з тринадцяти мов.

У "Словнику іноземних музичних термінів та виразів" В. Павленка (Вінниця, 2005) [27] перекладено понад 7000 іншомовних термінів із теорії та історії музики, педагогіки, виконавства, інструментознавства, музичної психології, нотації та акустики. Словник охоплює лексику англійської, французької, німецької, італійської, іспанської, польської, португальської, грецької, латинської та інших мов. Статті структуровано за гніздовою системою, подано вимову українськими літерами, наголос у відповідниках, синоніми, антоніми, а також стилістичні та етимологічні дані. Це видання є найбільш повним перекладним реєстром іноземних музичних термінів.

"Короткий італійсько-український словник музичних термінів" О. Кругликової (Київ, 2017) [15] фіксує переклад найпоширеніших музичних термінів, запозичених з італійської мови. Запозичення адаптовано до українських фонетичних та орфографічних норм (італ. *pianissimo* – укр. *піанісимо*).

Енциклопедичні музичні словники утверджують вітчизняну культуру як рівноправну складову світових процесів і свідчать про становлення найбільш масштабного розділу національної музичної науки – музичної україністики.

Важливі відомості про музичне мистецтво подають енциклопедичні словники культурологічного спрямування. Першою в Україні спробою систематизувати інформацію про найвизначніших діячів української музики став "Короткий словник діячів української музичної культури" Б. Водяного, Г. Олексин та М. Ціж (Тернопіль, 1992) [3]. Автори підкреслюють, що видання повертає культурі імена митців, творчість яких раніше забороняли або замовчували, а також уперше відкриває для України

представників української діаспори, які пропагували національну музику за межами нашої держави.

М. Корінний, Г. Потапов і В. Шевченко уклали "Короткий термінологічний словник з української та зарубіжної культури" (Київ, 2000) [12], де пояснено близько 1500 найуживаніших термінів, що сприяє засвоєнню необхідного мінімуму фахівцями різних спеціальностей. Згодом М. Корінний та В. Шевченко видали "Короткий енциклопедичний словник з культури" (Київ, 2012) [13], який містить близько 3000 найважливіших термінів і бібліографічних довідок про видатних діячів культури. Словник охоплює як традиційні поняття, пов'язані з історичним минулим українського народу та духовним життям, так і нові терміни, що увійшли в ужиток після здобуття незалежності України, відображаючи вплив науково-технічного прогресу на сучасні культурні, зокрема музичні, процеси.

Словник-довідник Ж. Безвершук "Історія культури в термінах і назвах" (Київ, 2003) [1] структурує матеріал за чотирма історичними епохами, подає етимологічні ремарки та уточнює зміст культурних понять у різні періоди їх існування.

"Культурологічний словник: до 100-річчя Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського" (Київ, 2011) за редакцією В. Рожка й О. Антонюка [16] об'єктивно висвітлює найрізноманітніші аспекти українського та світового духовного життя, неупереджено характеризує мистецькі постаті, ґрунтовно характеризує культурологічні явища та процеси, витворені протягом багатовікової історії.

"Мала енциклопедія піаніста-концертмейстера та артиста камерного ансамблю" Т. Молчанової (Львів, 2013) [22] стисло та доступно розкриває основні аспекти роботи музиканта цього фаху, його педагогічної та виконавської практики. У виданні подано інформацію про жанри та форми творів для спільного

музикування, їхні стильові особливості, мистецькі течії, музичні інструменти, особливості вокалу, специфіку балетної й танцювальної термінології.

Багатотомна академічна "Українська музична енциклопедія" (УМЕ), шість томів якої вже видано (Київ, 2006–2023) [34], є фундаментальним виданням, яке відображає стан і рівень розвитку українського музикознавства ХХІ ст. та засвідчує зрілість національної музичної культури, підсумовуючи історико-культурні надбання та рівень наукового осмислення музичного процесу. Над енциклопедією працювали вчені Національної академії наук України, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, а також запрошені українські й закордонні фахівці, що зробило видання найавторитетнішим у становленні музичної лексикографії та музикознавчої гілки української енциклопедичної культури. УМЕ містить статті про історико-культурні епохи, стилі, виконавство, творчі колективи, мистецькі установи, музичний побут і освіту, масову культуру, театральне мистецтво, конкурси та фестивалі, інструменти, персоналії, а також сакральну сферу української музики. Багато статей уперше узагальнюють українські аспекти музичної культури, повертаючи з небуття забутих діячів та підкреслюючи історичну спадковість від давніх часів до сучасного професійного мистецтва.

Українська музична термінографія розвивалася хвилеподібно: від активної ініціативи 1920-х – до ідеологічного тиску радянського часу, від збереження традицій у діаспорі – до відродження та розширення в умовах незалежності. Сучасний етап демонструє багатовекторність, інтенсивну взаємодію з міжнародними системами, прагнення до унормування та збереження національної ідентичності в мові музики.

Розгляд українських музичних лексикографічних джерел ХХ–ХХІ ст.

дві підстави виокремити кілька підходів до репрезентації музичної термінології:

1. *Нормативно-уніфікаційний підхід.* Характерний для словників 1920–1930-х рр. (проект "Словника музичної термінології" ІУНМ, "Музичний словник" З. Лиська), метою яких було унормування та творення національних відповідників до іншомовних запозичень. Укладачі поширювали новотвори, пропонували варіанти написання й вимови, фіксували питомо українську лексику.

2. *Ідеологізований та адаптивний підхід.* Радянські видання (С. Павлюченко, Ю. Юцевич) репрезентували музичні терміни через російське посередництво, часто нівелюючи українську специфіку. Подання термінів мало ідеологічний характер (маркування "західноукраїнських" інструментів, зросійщення відповідників), однак зберігало термінологічний фонд музичного мистецтва для освітніх і культурних потреб.

3. *Культурозахисний підхід.* Лексикографія української діаспори (О. Залеський, В. Кубійович) орієнтувалася на фіксацію автентичної української музичної лексики, збереження національних традицій і повернення замовчуваних імен. Цей підхід мав не так нормативний, як ідентифікаційний і культурозахисний характер.

4. *Системно-довідковий підхід.* У незалежній Україні активно розвивалися тлумачні, довідкові та галузеві словники (В. Откидач, В. Іванов, Н. Очеретовська, В. Колесников та ін.), у яких переважає прагнення до систематизації термінів, доступного пояснення для різних категорій користувачів (від студентів до науковців). Характерним є поєднання традиційної музикознавчої термінології з лексикою сучасних напрямів (естрада, джаз, рок-музика).

5. *Перекладно-комунікативний підхід.* Перекладні словники (В. Іванов, В. Дряпіка та Ю. Соколовський,

Ж. Хабаль, В. Павленко) забезпечують міжмовну комунікацію, подають українські відповідники іншомовних термінів, уточнюють етимологію, вимову, синонімію й стилістичні ремарки. Важливим є прагнення інтеграції української терміносистеми у світовий музичний простір.

6. *Енциклопедично-інтеграційний підхід.* Енциклопедичні видання ("Українська музична енциклопедія" та словники з культурології) поєднують фахову музичну термінологію з ширшим мистецьким і міждисциплінарним контекстом, розкриваючи історико-культурні, естетичні та педагогічні аспекти.

7. *Інноваційний підхід.* Останні видання (2010–2020-ті рр.) фіксують неологізми, зумовлені цифровізацією, появою нових жанрів і стилів, медіа та технологічними змінами. Відбувається інтеграція музичної термінології в мультимедійний та електронний формат (електронні словники, онлайн-ресурси).

Висновки й перспективи дослідження. Аналіз українських лексикографічних джерел ХХ–ХХІ ст. дає підстави стверджувати, що музична термінологія розвивалася нерівномірно, залежно від суспільно-політичних та культурних умов. Виявлено кілька основних підходів до репрезентації музичної термінології в словниках: нормативно-уніфікаційний (спрямований на кодифікацію й унормування термінів), ідеологізований та адаптивний (характерний для радянської доби), культурозахисний (у працях діаспори), системно-довідковий (у незалежній Україні), перекладно-комунікативний, енциклопедично-інтеграційний та інноваційний (сучасний етап).

Розвиток української музичної лексикографії демонструє послідовний

рух від первинної систематизації до багатожанрового розмаїття. Кожен етап – від 1920-х років до сучасності – виконує свою функцію в збереженні та трансформації музичної термінології. Особливої ваги набули словники української діаспори, які забезпечили безперервність традиції та збереження термінологічної спадщини. На сучасному етапі спостерігаємо багатовекторність розвитку: інтеграція у світовий науковий простір, активне залучення перекладних ресурсів, водночас увага до національно маркованих понять і розвиток міждисциплінарних зв'язків. Поява електронних лексикографічних ресурсів відкриває нові перспективи для кодифікації, популяризації та уніфікації музичної термінології.

Отже, українська музична лексикографія постає не лише як відображення фахової лексики, а і як маркер культурної ідентичності та засіб інтеграції українського музикознавства у світовий культурний простір.

Комплексний аналіз словників музичних термінів має важливе значення передусім для музикантів, але його результати можуть стати корисними й для наукової та педагогічної діяльності лінгвістів. Зокрема, вони можуть бути використані під час укладання історичних і сучасних лексикографічних праць, створення підручників із музикознавства та мовознавства, а також у проведенні семінарів і практичних занять із термінознавства.

Автор висловлює щирі вдячності Канадському інституту українських студій Альбертського університету за надану дотацію, яка сприяла реалізації цього дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Безвершук Ж. О. Історія культури в термінах і назвах: Словник-довідник. Київ: Вища шк., 2003. 399 с.
2. Вовк А. Наукова мова і політика: 55 років української термінології в УРСР. Сучасність, Мюнхен, 1979. Ч. 7-8.

3. Водяний Б., Олексин Г., Ціж М. Короткий словник діячів української музичної культури. Тернопіль: МП "Чумацький шлях", 1992. 48 с.
4. Городиловська Г. П. Українське словникарство: історія, теорія, практика: колективна монографія / Г. П. Городиловська, Г. В. Наконечна, О. Г. Литвин, С. З. Булик-Верхола, Л. В. Харчук. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 208 с.
5. Дідич Г. С. Термінологічний словник-довідник з історії західноєвропейської музики / Г.С. Дідич. Кіровоград: ТОВ "Імекс-ЛТД", 2005. 145 с.
6. Дряпіка В. І., Соколовський Ю. А. Російсько-український музичний лексикон. Кіровоград: Алтей, 1997. 238 с.
7. Енциклопедія українознавства. За ред. В. Кубійовича. Львів: НТШ, 1993–2003. Т. I–XI.
8. Естрада. Рок-музика. Джаз. Термінологічний словник. Укл. В. Откидач. Суми, 1993. 22 с.
9. Іванов В. Російсько-український словник музичних термінів. Київ, 1994. 109 с.
10. Іванов В. Словник термінів і слів українського співу (посібник-довідник). Миколаїв, 1998. 244 с.
11. Колесников В. Тлумачний словник джазу. Донецьк, 2010. 254 с.
12. Корінний М. М., Потапов Г. Г., Шевченко В. Ф. Короткий термінологічний словник з української та зарубіжної культури. Київ: Україна, 2000. 184 с.
13. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури / Відп. ред. В. Ф. Шевченко. Київ: Україна, 2012. 384 с.
14. Короткий вокально-хоровий термінологічний словник / уклад. Е.К. Куцин. Мукачево: МДУ, 2018. 73 с.
15. Короткий італійсько-український словник музичних термінів / уклад. О. В. Кругликова. Київ: Укртехінформ, 2017. 30 с.
16. Культурологічний словник: до 100-річчя Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського / [Антонюк О. В. та ін.]; за ред. В. І. Рожка, О. В. Антонюка. Київ: НМАУ, 2011. 464 с.
17. Лебедєв В. Словник-довідник з інструментознавства. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2010. 164 с.
18. Лень І. І. Короткий тлумачний українсько-російський музичний словник. Запоріжжя, 2001. 56 с.
19. Лисько З. Музичний словник. Стрий, 1933. 165 с.
20. Лисько З. Музичний словник. Репринт. вид. Київ: Муз. Україна, 1994. 168 с.
21. Мала українська музична енциклопедія. Опрац. Осип Залеський. Мюнхен, Вид-во "ДНІПРОВА ХВИЛЯ", 1971. 128 с.
22. Молчанова Т. Мала енциклопедія піаніста-концертмейстера, артиста камерного ансамблю. Львів: СПОЛОМ, 2013. 288 с.
23. Музика. Словник-довідник школяра / Упорядк. Островського В. М. Тернопіль: Навальна книга – Богдан, 2018. 160 с.
24. Музична естрада: словник / уклад. В.М. Откидач. Харків: І. В. Якубенко, 2004. 446 с.
25. Музичний словник-довідник: навч. посіб. для студентів-практикантів / уклад. В. В. Мішечченко. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. 146 с.
26. Очеретовська Н. А., Цицалюк Н. М., Черемський К.П. Український словник музичних термінів: Наукове видання. Харків: Видавництво «Атос», 2008. 178 с.
27. Павленко В. Словник іноземних музичних термінів та виразів. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації. Вінниця: Нова книга, 2005. 384 с.
28. Павлюченко С. Музиканту-любителю, короткий словник-довідник. Київ, 1965. 187 с.
29. Словник іноземних музичних термінів. За редакцією Ж. Хабаль. Хмельницький, 2003. 160 с.

30. Словник музичних термінів / Уклад. В. Тимків, О. Подручна; ред. В. Карпенко, Р. Дзундза, В. Таранюк. Київ: Вадим Карпенко, 2017. 312 с.
31. Словник музичної термінології. Відтворення видання 1930 року. Київ, 2008. 135 с. URL: <http://encyclopedia.kiev.ua/vydaniya/files/slovnyk-muzychnoi-terminolohii.pdf> (дата звернення: 25.08.2025).
32. Словник музичної термінології. Проект. Харків-Київ, 1930. 135 с.
33. Словник церковних музичних термінів: довідник-посібник /уклад. А. В. Плішка. Чернівці: Рута, 2007. 68 с.
34. Українська музична енциклопедія / Національна академія наук України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського; Редкол.: Г. Скрипник (голова) та ін. Київ. Т. I, 2006. Т. II, 2008. Т. III, 2011. Т. IV, 2017. Т. V, 2018. Т. VI, 2023. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F (дата звернення: 25.08.2025).
35. Юцевич Ю. Музика. Словник-довідник. Тернопіль., 2003. 352 с. URL: <http://term.in.ua/> (дата звернення: 25.08.2025).
36. Юцевич Ю. Словник музичних термінів. Київ, 1971. 142 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bezvershuk, Zh. O. (2003). *Istoriia kultury v terminakh i nazvakh: Slovnyk-dovidnyk* [History of Culture in Terms and Names: Reference Dictionary]. Kyiv: Vyshcha shkola. 399 p. [in Ukrainian].
2. Vovk, A. (1979). *Naukova mova i polityka: 55 rokiv ukrainskoi terminolohii v URSR* [Scientific Language and Politics: 55 Years of Ukrainian Terminology in the USSR]. *Suchasnist* (Munich), 7–8. [in Ukrainian].
3. Vodiany, B., Oleksyn, H., Tsizh, M. (1992). *Korotkyi slovnyk diiachiv ukrainskoi muzychnoi kultury* [Short Dictionary of Figures of Ukrainian Musical Culture]. Ternopil: MP "Chumatskyi shliakh". 48 p. [in Ukrainian].
4. Horodylovska, H. P., Nakonechna, H. V., Lytvyn, O. H., Bulyk-Verkhola, S. Z., Kharchuk, L. V. (2020). *Ukrainske slovnykarstvo: istoriia, teoriia, praktyka* [Ukrainian Lexicography: History, Theory, Practice]. Lviv: Halytska vydavnycha spilka. 208 p. [in Ukrainian].
5. Didych, H. Pp. (2005). *Terminolohichni slovnyk-dovidnyk z istorii zachidnoieuropeiskoi muzyky* [Terminological Dictionary-Reference on the History of Western European Music]. Kirovohrad: TOV "Imeks-LTD". 145 p. [in Ukrainian].
6. Driapika, V. I., & Sokolovskyi, Yu. A. (1997). *Rosiisko-ukrainskyi muzychnyi leksykon* [Russian-Ukrainian Musical Lexicon]. Kirovohrad: Altei. 238 p. [in Ukrainian].
7. *Entsyklopediia ukrainoznavstva* [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. (1993–2003). Vol. I–XI. Lviv: NTSh. [in Ukrainian].
8. Otkydach, V. (Ed.). (1993). *Estrada. Rok-muzyka. Dzhaz. Terminolohichni slovnyk* [Stage. Rock Music. Jazz. Terminological Dictionary]. Sumy. 22 p. [in Ukrainian].
9. Ivanov, V. (1994). *Rosiisko-ukrainskyi slovnyk muzychnykh terminiv* [Russian-Ukrainian Dictionary of Musical Terms]. Kyiv. 109 p. [in Ukrainian].
10. Ivanov, V. (1998). *Slovnyk terminiv i sliv ukrainskoho spivu (posibnyk-dovidnyk)* [Dictionary of Terms and Words of Ukrainian Singing (Handbook-Reference)]. Mykolaiv. 244 p. [in Ukrainian].
11. Kolesnykov, V. (2010). *Tlumachnyi slovnyk dzhazu* [Explanatory Dictionary of Jazz]. Donetsk. 254 p. [in Ukrainian].

12. Korinnyi, M. M., Potapov, H. H., Shevchenko, V. F. (2000). *Korotkyi terminolohichnyi slovnyk z ukrainskoi ta zarubizhnoi kultury* [Short Terminological Dictionary of Ukrainian and Foreign Culture]. Kyiv: Ukraina. 184 p. [in Ukrainian].
13. Korinnyi, M. M., Shevchenko, V. F. (2012). *Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury* [Short Encyclopedic Dictionary of Culture]. Kyiv: Ukraina. 384 p. [in Ukrainian].
14. Kutsyn, E. K. (2018). *Korotkyi vokalno-khorovyi terminolohichnyi slovnyk* [Short Vocal-Choral Terminological Dictionary]. Mukachevo: MDU. 73 p. [in Ukrainian].
15. Kruhlikova, O. V. (2017). *Korotkyi italiisko-ukrainskyi slovnyk muzychnykh terminiv* [Short Italian-Ukrainian Dictionary of Musical Terms]. Kyiv: Ukrtekhninform. 30 p. [in Ukrainian].
16. Antoniuk, O. V. et al. (Eds.). (2011). *Kulturolohichnyi slovnyk: do 100-richchia Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy im. P. I. Chaikovskoho* [Culturological Dictionary: To the 100th Anniversary of the Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine]. Kyiv: NMAU. 464 p. [in Ukrainian].
17. Lebediev, V. (2010). *Slovnyk-dovidnyk z instrumentoznavstva* [Dictionary-Reference on Instrumentology]. Vinnytsia: Nova knyha. 164 p. [in Ukrainian].
18. Len, I. I. (2001). *Korotkyi tlumachnyi ukrainsko-rosiyskyi muzychnyi slovnyk* [Short Explanatory Ukrainian-Russian Musical Dictionary]. Zaporizhzhia. 56 p. [in Ukrainian].
19. Lysko, Z. (1933). *Muzychnyi slovnyk* [Musical Dictionary]. Stryi. 165 p. [in Ukrainian].
20. Lysko, Z. (1994). *Muzychnyi slovnyk* [Musical Dictionary]. Reprint edition. Kyiv: Muzychna Ukraina. 168 p. [in Ukrainian].
21. Zaleskyi, O. (1971). *Mala ukrainska muzyčna entsyklopediia* [Small Ukrainian Musical Encyclopedia]. Munich: Dniprova Khvyliia. 128 p. [in Ukrainian].
22. Molchanova, T. (2013). *Mala entsyklopediia pianista-kontsertmeistera, artysta kamernoho ansamblu* [Small Encyclopedia of the Pianist-Accompanist, Chamber Ensemble Artist]. Lviv: Spolom. 288 p. [in Ukrainian].
23. Ostrovskiy, V. M. (Ed.). (2018). *Muzyka. Slovnyk-dovidnyk shkolyara* [Music. Student's Reference Dictionary]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. 160 p. [in Ukrainian].
24. Otkydach, V. M. (2004). *Muzychna estrada: slovnyk* [Musical Stage: Dictionary]. Kharkiv: I. V. Yakubenko. 446 p. [in Ukrainian].
25. Mishedchenko, V. V. (2010). *Muzychnyi slovnyk-dovidnyk* [Musical Dictionary-Reference]. Hlukhiv: RVV HNPU im. O. Dovzhenka. 146 p. [in Ukrainian].
26. Ocheretovska, N. L., Tsytsaliuk, N. M., Cheremskiy, K. P. (2008). *Ukrainskyi slovnyk muzychnykh terminiv* [Ukrainian Dictionary of Musical Terms]. Kharkiv: Atos. 178 p. [in Ukrainian].
27. Pavlenko, V. (2005). *Slovnyk inozemnykh muzychnykh terminiv ta vyraziv* [Dictionary of Foreign Musical Terms and Expressions]. Vinnytsia: Nova knyha. 384 p. [in Ukrainian].
28. Pavliuchenko, S. (1965). *Muzykantu-liubyteliu: korotkyi slovnyk-dovidnyk* [For the Amateur Musician: Short Reference Dictionary]. Kyiv. 187 p. [in Ukrainian].
29. Khabal, Zh. (Ed.). (2003). *Slovnyk inozemnykh muzychnykh terminiv* [Dictionary of Foreign Musical Terms]. Khmelnytskyi. 160 p. [in Ukrainian].
30. Tymkiv, V., Podruchna, O. (Eds.). (2017). *Slovnyk muzychnykh terminiv* [Dictionary of Musical Terms]. Kyiv: Vadym Karpenko. 312 p. [in Ukrainian].
31. *Slovnyk muzychnoi terminolohii* [Dictionary of Musical Terminology]. (2008). Facsimile edition of 1930. Kyiv. 135 p. Retrieved from: <http://encyclopedia.kiev.ua/vydaniya/files/slovnyk-muzychnoi-terminolohii.pdf> (reference date: 25.08.2025) [in Ukrainian].
32. *Slovnyk muzychnoi terminolohii. Proiekt* [Dictionary of Musical Terminology. Project]. (1930). Kharkiv–Kyiv. 135 p. [in Ukrainian].

33. Plishka, A. V. (2007). *Slovnyk tserkovnykh muzychnykh terminiv: dovidnyk-posibnyk* [Dictionary of Church Musical Terms: Reference Guide]. Chernivtsi: Ruta. 68 p. [in Ukrainian].
34. *Ukrainska muzychna entsyklopediia* [Ukrainian Musical Encyclopedia]. (2006–2023). Vols. I–VI. Kyiv: NAS of Ukraine, Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_музична_енциклопедія (reference date: 25.00.2025) [in Ukrainian].
35. Yutsevych, Yu. (2003). *Muzyka. Slovnyk-dovidnyk* [Music. Reference Dictionary]. Ternopil. 352 p. Retrieved from: <http://term.in.ua/> [in Ukrainian].
36. Yutsevych, Yu. (1971). *Slovnyk muzychnykh terminiv* [Dictionary of Musical Terms]. Kyiv. 142 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 29.09.2025

Схвалено до друку: 28.11.2025